

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

могут привести к тому, что ядерное оружие попадет в руки к экстремистам. Учитывая, что Северная Корея граничит с Китаем это будет довольно рискованным для него.

Третьей причиной поддержки можно назвать тоталитаризм. Несмотря на то, что между Китаем и КНДР огромная пропасть в плане государственного устройства и развития, страны существуют в понятной логике тоталитаризма и фактически в однопартийной системе, хотя формально партий больше. Китаю относительно проще налаживать отношения с подобными режимами, нежели с иными. Более того, именно такой режим держит Северную Корею в изоляции от других стран, потому у нее нет другого варианта как постоянно обращаться к соседу за помощью. Экономическая зависимость от Китая в таком случае идет ему только на руку, так как создает рычаги давления.

Последняя причина заключается в массовом потоке беженцев в Китай, в случае коллапса режима. Китайское правительство видит в этом довольно существенную угрозу в случае начала какой-то нестабильности на территории Северной Кореи. Мало того, что Китай не особо нуждается в таком количестве мигрантов, это может дополнительно привести к проблемам в китайских регионах и в перспективе даже к сепаратизму на китайских землях.

В 2024 году исполнилось 75 лет двусторонним отношениям рассматриваемых нами стран. Ким объявил его «годом дружбы КНДР и Китая», а Си Цзиньпин назвал этот год возможностью поддержать «давнюю дружбу, углубить стратегическое взаимное доверие, и расширить обмена и сотрудничество» [6]. Но ядерные испытания и запуски ракет Пхеньяном по-прежнему нависают над его отношениями с Пекином, который выступает за возобновление шестисторонних переговоров - многосторонних рамок, направленных на денуклеаризацию Северной Кореи. Между тем, по словам экспертов, углубление военного сотрудничества Северной Кореи с Россией в войне последней с Украиной вызвало обеспокоенность в Китае по поводу региональной стабильности.

Подводя итоги, можно сказать, что Китаю выгодно сохранение статуса-кво в регионе, так как КНДР создает буферную зону между Китаем и Южной Кореей. При этом, Китай далеко не разделяет политику Северной Кореи, особенно что касается ядерного оружия, но вынужден поддерживать северокорейский режим.

Список использованных источников

1. Кирьянов О. В. У КНДР осталась одна опора — Китай // Азия и Африка сегодня. 2012. № 6. С. 24-30 (Kirjanov O. The DPRK Remains one Support — China // Asia and Africa Today. 2012. N 6. P. 24-30).
2. Chen Jian, China's Road to the Korean War: The Making of Sino-American Confrontation (New York: Columbia University Press, 1994).
3. Chalmers Malcolm. Preparing for War in Korea. Whitehall Report 4-17, Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, London, 20.9. 2017.
4. The Korean Peninsula: Challenges and Opportunities for Russia // CSCAP Russian National Committee Report, September 2010.
5. Жебин А. З. КНДР: несменяемый вектор // Проблемы Дальнего Востока. 2014. № 3. С. 44-66 (Zhebin A.Z. The DPRK: Irremovable Vector // Issues of the Far East. 2014. N 3. P. 44-66).
6. Высшие руководители двух партий и стран Китая и КНДР обменялись поздравлениями по случаю Нового года, объявив о начале «Года дружбы между Китаем и КНДР» // https://www.mfa.gov.cn/rus/wjdt/wshd/202401/t20240102_11215836.html (Дата обращения: 22.03.2024).

Кунакбаев Саду Кайратович

kunakbaevsadu@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ,

Халықаралық қатынастар факультетінің магистранты, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекші - Т.З. Қайыркен

Қытай тарихы оның дамуы мен саяси ландшафтына елеулі әсер еткен оқиғалардың байлығымен ерекшеленеді. Бұл тарихтың ең маңызды сәттерінің бірі Цин империясының Орта Азияға қарай кеңею кезеңі болып табылады, ол біздің дәуірімізге дейінгі 221-206 жылдар аралығында танымал болды. Бұл кезең қазіргі Қытай аумағында ғана емес, сонымен қатар Орталық Азияның іргелес аймақтарындағы саясатқа, мәдениетке және сауда қатынастарына ұзақ әсер еткен аймақ тарихындағы қызықты эпизод болып табылады.

Цин империясының ұлы билеушісі Цин Ши Хуан Қытайды біріктіру және жаңа аумақтарға бақылау орнату жөніндегі өршіл міндетке кірісті. Оның империяны кеңейтуге ұмтылысы батысқа, Орталық Азияға бірқатар әскери жорықтарға әкелді. Бұл кезең осы аймақтың үлкен бөлігінің Қытай империясына басып алынуы және ассимиляциялануымен ерекшеленді.

Бұл экспансияның маңызды кезеңдерінің бірі қазіргі Қытайдың солтүстік-батысында орналасқан Хэцзюнь патшалығы деп аталатын аймақты жаулап алу болды. Хэцзюньді жеңгеннен кейін император Цин Ши Хуан өзінің әскери жорықтарын батысқа қарай жалғастырып, Орталық Азияға тереңірек ене бастады.

Цин империясының бұл үлкен геосаяси амбициясы екі аймақ үшін де ұзаққа созылған салдарларға әкелді. Орталық Азияны бақылау Қытайға маңызды сауда жолдарына, соның ішінде Жібек жолына шығуға мүмкіндік берді, бұл империяның сауда-экономикалық өркендеуінің кеңеюіне ықпал етті. Бұл экспансия да терең мәдени мәнге ие болды, өйткені Қытай жергілікті Орталық Азия қоғамдарына әсер ете бастады және өз кезегінде аймақтан жаңа идеяларды, тауарларды және мәдени тәжірибелерді сіңіре бастады.

Оның билігі кезінде Қытайды біріктірудегі өршіл күш-жігерімен танымал император Цин Ши Хуан жаңа аумақтарға бақылау орнатуға бағытталған батысқа қарай бірқатар әскери жорықтар бастады. Бұл Орталық Азияның үлкен бөліктерін Қытай империясына басып алып, ассимиляциялауға әкелген қарқынды әскери күш-жігер кезеңі болды.

Император Цин Ши Хуанның әскери жорықтары стратегиялық мақсаттарға жетуге бағытталған жоспарлы және ауқымды операциялар болды. Бұл жорықтардың мақсаты тек империяның шекарасын кеңейту ғана емес, сонымен бірге Орта Азия арқылы өткен маңызды сауда жолдарына бақылау орнату болды. Сонымен қатар, бұл аумақтарды басып алу Қытайға осы аймақтың ресурстары мен байлығына қол жеткізуге мүмкіндік берді.

Бұл кезеңдегі ең маңызды оқиғалардың бірі Цин императорының Қытайдың солтүстік-батысында орналасқан Хэцзюнь патшалығының аймағына жеңіспен шабуыл жасауы болды. Цин императоры бұл аймақты жаулап алғаннан кейін батысқа қарай әскери жорықтарын жалғастырып, Орта Азияға тереңдеп еніп, жаңа аумақтарды жаулап алды.

Цин империясының әскери табыстары оның аймақтағы позициясын нығайтып қана қоймай, саяси және мәдени ландшафтқа тұрақты әсер етті. Алынған аумақтар Қытай империясының құрамына сіңісіп, біртұтас мемлекеттің құрылуына және әртүрлі этникалық және мәдени топтардың бірігуіне ықпал етті.

Дегенмен, Қытай мен Орталық Азия арасындағы қарым-қатынаста тек әскери жаулап алу ғана емес еді.

Цин империясының батысқа қарай кеңеюінің негізгі салдарының бірі Қытай мен Орталық Азия арасында тығыз сауда және мәдени байланыстар орнату болды. Бұл процесс екі аймаққа да

айтарлықтай әсер етіп, технологиялармен, идеялармен және мәдени тәжірибемен алмасуды жеңілдетті.

Орталық Азияның үлкен бөліктерін жаулап алып, Қытай империясына сіңісіп кеткеннен кейін бірден бұл аймақтар арасында белсенді тауарлар мен идеялар алмасуы басталды. Қытайдың жібек, керамика, дәмдеуіштер және қола сияқты тауарлары Орталық Азияда танымал болып, екі жақтың да саудасы мен гүлденуіне ықпал етті. Өз кезегінде Орталық Азия Қытайға жүн, аң терісі, асыл тастар және бүкіл империяда сұранысқа ие басқа да ресурстар сияқты тауарларды қамтамасыз етті.

Алайда айырбас тек тауарлармен ғана шектелмеді. Мәдени алмасу да осы процестің ажырамас бөлігі болды. Қытай мәдениеті, технологиясы және діни сенімдері жергілікті Орталық Азия қоғамдарына әсер ете бастады. Мысалы, буддизм Қытаймен сауда байланысының арқасында аймаққа тез тарады. Сонымен бірге Орталық Азия Қытайға жаңа идеяларды, тауарларды және мәдени тәжірибелерді әкелді, бұл Қытайдың мәдени ортасының байытылуына ықпал етті.

Бұл алмасу, өзара ықпал ету процесі сан ғасырлар бойы жалғасып, екі аймақтың тарихында терең із қалдырды. Қытай мен Орталық Азия арасындағы тығыз сауда және мәдени байланыстар олардың экономикалық дамуына ықпал етіп қана қоймай, екі аймақтың мәдени ландшафтын байытып, дүние жүзіндегі адамдарды шабыттандырып, қуанып келе жатқан бірегей мәдени мұраны қалыптастырды.

Цин империясының Орталық Азияға қарай кеңеюі Қытайдың саяси картасы мен экономикалық дамуы үшін ұзақ мерзімді салдарлары бар аймаққа айтарлықтай геосаяси әсер етті.

Орталық Азияны бақылау Қытайға маңызды сауда жолдарына, соның ішінде Шығыс пен Батыс арасындағы сауданың негізгі жолдарының бірі болған Жібек жолына шығуға мүмкіндік берді. Бұл жол Қытайды Орталық Азиядағы, Парсыдағы, Үндістандағы ежелгі өркениеттермен, сондай-ақ Шығыс Еуропамен байланыстыратын Орталық Азия аумағы арқылы созылды. Бұл жолды бақылау Қытайға әлемнің басқа аймақтарымен саудада және тауар алмасуда артықшылық берді.

Бұл сауда жолдарына қол жеткізу Цин империясының сауда-экономикалық өркендеуіне ықпал етті. Қытай жібек маталар, керамика, дәмдеуіштер, бағалы металдар және басқа да тауарлар саудасының орталығына айналды, бұл әлемнің әртүрлі бөліктерінен саудагерлер мен көпестерді қызықтырды. Бұл экономикалық өсім империяның аймақтағы орны мен ықпалын нығайтуға көмектесті.

Сонымен қатар, Орталық Азияны бақылау Қытайға осы аймақтағы саяси жағдайға ықпал ету мүмкіндігін берді. Цин империясы өзінің әскери қатысуын және экономикалық қуатын одақтастарын қолдау, көрші мемлекеттермен вассалдық қарым-қатынас орнату немесе геосаяси қақтығыстарды шешу үшін пайдалана алады.

Осылайша, Цин империясының Орталық Азияға кеңеюі Қытайдың өзі үшін ғана емес, бүкіл аймақ үшін ауқымды зардаптарға әкелді. Маңызды сауда жолдарын бақылау және саяси жағдайға ықпал ету Цин империясын сол кездегі геосаяси аренадағы негізгі ойыншыға айналдырды.

Өзінің өршіл жоспарлары мен әскери табыстарына қарамастан, Цин империясының Орталық Азияға қарай кеңеюі жаңа аумақтарды империяға біріктіруді қиындатқан бірқатар қиындықтар мен қиындықтарға тап болды.

Ең маңызды қиындықтардың бірі жаңа билеушіні қабылдауға әрқашан дайын емес жергілікті халықтардың қарсылығы болды. Олардың көпшілігі партизандық соғыс жүргізіп, империяның гарнизондарына соққы беріп, билікті басып алуға белсенді қарсылық көрсетті. Бұл жаңа аумақтарды басқару және аймақтағы тұрақтылықты сақтау үшін қиындықтар туғызды.

Сонымен қатар, жаңа климаттық және табиғи жағдайларға бейімделу де айтарлықтай қиындықтар туғызды. Орталық Азия Қытай территориясынан өзінің табиғи ерекшеліктерімен,

климаттық және географиялық ерекшеліктерімен ерекшеленді, бұл әскери және азаматтық биліктің жаңа жағдайлар мен басқару әдістеріне бейімделуін талап етті.

Әртүрлі мәдени және діни тәжірибелерді басқарудың өзіндік қиындықтары да болды. Орталық Азияда әрқайсысының өз дәстүрлері мен наным-сенімдері бар көптеген этникалық және діни топтар болды. Цин империясы бұл айырмашылықтарды реттеп, орталықтандырылған бақылау мен жергілікті әдет-ғұрыптарды құрметтеу арасындағы тепе-теңдікті табуы керек болды.

Тұтастай алғанда Цин империясының Орталық Азияға кеңеюі көптеген қиындықтар мен қиындықтарға толы болды, оларды жеңу үшін айтарлықтай күш қажет болды. Алайда, мұндай қиындықтарға қарамастан Цин империясы алға қойған мақсаттарына қол жеткізіп, өлке тарихында өзіндік ізін қалдырды.

Цин империясының Орталық Азияға қарай кеңеюі Қытайдың және жалпы аймақтың тарихындағы маңызды тарауды білдіреді. Бұл кезең сол кезде ғана емес, одан кейінгі көптеген ғасырлар бойы саяси, мәдени және экономикалық ландшафтқа орасан зор әсер етті.

Бұл экспансияның негізгі нәтижелерінің бірі Қытайдың ұлы империя ретіндегі позициясының нығаюы болды. Орталық Азияны бақылау империяға Жібек жолы сияқты маңызды сауда жолдарына қол жеткізуге мүмкіндік берді, сауда мен экономикалық өркендеуді жеңілдетті. Қытай әлемнің әр түкпірінен көпестерді, ғалымдарды және дипломаттарды тарта отырып, Шығыс пен Батыс арасындағы сауда және мәдени алмасу орталығына айналды.

Сонымен қатар, Цин империясының кеңеюі Қытай мен Орталық Азия арасындағы мәдени алмасу мен өзара ықпалды дамытты. Қытай мәдениеті, технологиясы және діни сенімдері жергілікті қоғамдарға айтарлықтай әсер етті, ал Орталық Азия жаңа идеяларды, тауарлар мен дәстүрлерді енгізу арқылы Қытайдың мәдени байлығына үлес қосты.

Цин империясының Орталық Азияға қарай кеңеюі жергілікті халықтардың қарсылығы, жаңа жағдайларға бейімделуі сияқты бірқатар қиындықтар мен қиындықтарға тап болғанымен, тарихтағы бұл маңызды тарау өшпес із қалдырды. Бұл кезеңнің іздері қазіргі әлемде әлі де сезіліп, Цин империясының Қытайға және тұтастай алғанда аймаққа экспансиясының маңыздылығы мен әсерін көрсетеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

- 1 The Early Chinese Empires: Qin and Han / M.E. Lewis, T. Brook // Harvard University Press, 2009.
- 2 Empires of the Silk Road: A History of Central Eurasia from the Bronze Age to the Present / Christopher I. Beckwith Princeton University Press 2011.
- 3 The Silk Road: A New History / Valerie Hansen // New York: Oxford University Press, 2012.
- 4 The Cambridge History of China, Vol. 1: The Ch'in and Han Empires, 221 B.C. – A.D. 220 / Denis Twitchett, Michael Loewe [Электрондық ресурс] // <https://www.pdfdrive.com/the-cambridge-history-of-china-vol-1-the-chin-and-han-empires-221-bc-ad-220-e184995805.html> (Есепке алынған күн: 10.03.2024)
- 5 China's Cosmopolitan Empire: The Tang Dynasty / Mark Edward Lewis // Harvard University Press, 2012.
- 6 The Great Wall of China: From History to Myth / Arthur Waldron // Cambridge University Press, 2012.
- 7 The Silk Road: A Very Short Introduction / James A. Millward [Электрондық ресурс] // <https://www.pdfdrive.com/the-silk-road-a-very-short-introduction-e189646353.html> (Есепке алынған күн: 20.03.2024)
- 8 The Cambridge History of Inner Asia: The Chinggisid Age / Ed. Nicola Di Cosmo, Allen J. Frank, Peter Golden // Cambridge University Press, 2009.
- 9 The First Emperor of China / Sima Qian [Электрондық ресурс] // <http://dspace.stellamariscollege.edu.in:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/749/The%20First%20>

[Emperor%20Selections%20from%20the%20Historical%20Records.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.pdfdrive.com/the-search-for-modern-china-e40188789.html)
(Есепке алынған күн: 30.03.2024)

10 The Search for Modern China / Jonathan D. Spence [Электрондық ресурс] // <https://www.pdfdrive.com/the-search-for-modern-china-e40188789.html> (Есепке алынған күн: 30.03.2024).

ӘОЖ 94(560):328.32

«БІР БЕЛДЕУ-БІР ЖОЛ» АЯСЫНДА ҚАЗАҚСТАН-ҚЫТАЙ ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫНЫҢ БАҒЫТТАРЫ

Қожайхан Абзал Мәуленұлы

abzalkojaihan3@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ,

Халықаралық қатынастар факультетінің магистранты, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі - Г.У.Биримкулова

Жаһандық геосаясат пен экономикалық өзара тәуелділіктің серпінді ландшафтында Қытай ұсынған "Бір белдеу - бір жол" бастамасы халықаралық сауда мен қарым-қатынасты өзгерткен қозғаушы күшке айналды. Бұл өршіл бастаманың негізінде Қазақстан мен Қытай арасындағы, әсіресе энергетика сияқты маңызды саладағы стратегиялық әріптестік жатыр. Орталық Азияның шекарасында орналасқан бұл екі ел экономикалық дамудың, инфрақұрылымды дамытудың және энергетикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің жаңа жолдарын ашып, бірлескен ынтымақтастықты бастады.

БББЖ шеңберіндегі Қазақстан мен Қытай арасындағы серіктестік жаһандық энергетикалық динамиканың дамып келе жатқан сипаттамасының маңызды тарауын білдіреді. Екі елдің де бірегей артықшылықтары бар: Қазақстанның орасан зор энергетикалық ресурстары бар, ал Қытай әлемдегі ең ірі энергия тұтынушысы болып табылады

Көбінесе геосаяси стратегиялардың орталығы болып табылатын энергетикалық сектор Қазақстан мен Қытайдың мүдделері жақындасып, алшақтайтын эпицентрге айналды.

Осылайша, қытайға энергия импортының қосымша көздері ретінде Орталық Азия елдері егемендік жылдарында маңызды рөл атқарды. Аймақ бастапқыда ҚХР-да Таяу және Таяу Шығысқа қарағанда тұрақты болып саналды, бұл Пекинге мұнай импортын әртараптандыру саясатын жүргізуге мүмкіндік берді. Алайда, осы уақытқа дейін ҚХР мұнай импортының құрылымындағы Орталық Азия мұнайының үлесі салыстырмалы түрде аз болып қала береді.

ҚХР Бас кеден басқармасының деректері негізінде, 2024 жылы мұнай импорты 563,99 млн тоннаны құрады, оның ішінде мұнайдың 19% – ы Ресей, 0,2% - ы Қазақстаннан импортталды.

Мәселен, қазақстанның үлесі пайыздық мәнде аз болса да, Қытайдың мұнай импорты көздерін әртараптандыру жөніндегі кең стратегиясының маңызды аспектісі болып табылады. Қарапайым көлемге қарамастан, бұл қарым-қатынас Қытайдың бір жеткізушіге тым көп сенбестен энергетикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге ұмтылатынын көрсетеді. Мұнай қорына бай Қазақстан географиялық жақындығын және екі ел арасындағы мұнайды тікелей тасымалдауға ықпал ететін құбырлар сияқты қолданыстағы инфрақұрылымды ескере отырып, Қытай үшін тұрақты және стратегиялық ыңғайлы әріптес болып табылады.

Демек, БББЖ бастамасы шеңберінде Қазақстан мен Қытай арасындағы энергетикалық ынтымақтастықтың өсіп келе жатқан маңыздылығында екі ел үшін де, бүкіл аймақ үшін де келесі себептер бойынша шешуші мәнге ие: энергетикалық қауіпсіздік, инфрақұрылымды дамыту, экономикалық өсу, геосаяси ойлар және экологиялық тұрақтылық. "Белдеу және жол" бастамасы аясындағы Қазақстан-қытай энергетикалық ынтымақтастығының негізгі бағыттарын түсіну Осы